

BOSHLANG‘ICH SINIF O‘QUVCHILARIDA MILLIY MUSIQA ESHITISH KO‘NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

Tajiboyev Elmurod Maxmudjonovich
NamDPI ART pedagogika kafedrası (PhD) dotsenti
Karimova Gulsanam Rahimjon qizi
Namangan davlat pedagogika instituti
Musiqiy ta’lim yo’nalishi 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada kichik maktab yoshidagi o‘quvchilarda milliy musiqaga bo‘lgan qiziqishni uyg‘otish, tinglash madaniyatini shakllantirish va ushbu jarayonda qo‘llaniladigan zamonaviy pedagogik metodlar haqida so‘z boradi.

Kalit so‘zlar: milliy musiq, idrok, eshitish ko‘nikmasi, xalq kuylari, estetik tarbiya, musiqiy meros.

Kirish

Musiq san’ati inson ontogenezing ilkinchi bosqichlaridan boshlab uning ruhiy dunyosi, emotsional intellekti va estetik tafakkurini shakllantiruvchi eng qudratli vositalardan biri hisoblanadi. Xususan, boshlang‘ich sinf yoshidagi o‘quvchilarda musiqiy idrokning shakllanishi ularning kognitiv rivojlanishi va ijtimoiy adaptatsiyasi bilan uzviy bog‘liqdir. Ushbu davrda bolalarning asab tizimi va eshitish analizatorlari nihoyatda sezgir bo‘lib, tashqi akustik stimullarga nisbatan yuqori darajadagi egiluvchanlikni namoyon etadi. Binobarin, ta’lim jarayoniga milliy musiq namunalarini ilmiy asoslangan pedagogik texnologiyalar yordamida tatbiq etish o‘quvchilarning milliy o‘zlikni anglash darajasini oshirish bilan birga, ularning badiiy didini tizimli ravishda tarbiyalaydi.

Ilmiy yondashuv nuqtai nazaridan, milliy musiqani tinglash jarayoni shunchaki passiv eshitish emas, balki murakkab psixofiziologik faoliyatdir. Milliy kuylarning ritmik tuzilishi, cholg‘u asboblarning o‘ziga xos tembr va ohanglar diapazoni bolada akustik diqqatni jamlash ko‘nikmasini yuzaga keltiradi. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, milliy musiqiy merosimizga asoslangan dars mashg‘ulotlari o‘quvchilarning analitik fikrlash qobiliyatini o‘stiradi, chunki har bir xalq kuyi o‘zida tarixiy xotira va falsafiy mazmunni mujassam etadi. Bu jarayonda o‘qituvchi o‘quvchi idrokini yo‘naltiruvchi moderator vazifasini o‘tab, musiqiy asarning strukturaviy va mazmuniy qatlamlarini ochib berishi lozim.

Musiqiy idrokning rivojlanishi bevosita estetik tarbiya bilan aloqador bo‘lib, u bolaning axloqiy qiyofasiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Milliy musiqani tushunish va uni qadrlash ko‘nikmasi o‘quvchida vatanparvarlik tuyg‘usini mavhum tushunchadan real his-tuyg‘uga aylantiradi. Ayniqsa, xalq og‘zaki ijodi

namunalari va klassik asarlar orqali bolada milliy madaniyatga nisbatan daxldorlik hissi uygʻonadi. Shu boisdan, taʼlim tizimida milliy musiqani oʻqitishda anʼanaviy metodlardan voz kechgan holda, zamonaviy psixopedagogik yondashuvlarni, jumladan, sinkretik tahlil va musiqiy-obrazli interpretatsiya usullarini qoʻllash dolzarb hisoblanadi. Bu oʻz navbatida, oʻsib kelayotgan yosh avlodning maʼnaviy-axloqiy immunitetini mustahkamlashda muhim strategik ahamiyat kasb etadi.

Asosiy qism

Boshlangʻich sinf oʻquvchilarida milliy musiqa idrokini shakllantirish jarayoni pedagogik psixologiya va musiqiy taʼlim metodikasining oʻzaro integratsiyalashgan tizimi sifatida namoyon boʻladi. Kichik maktab yoshidagi bolalarda kognitiv jarayonlarning jadal rivojlanishi, xususan, emotsional intellektning shakllanishi milliy musiqiy merosni oʻrganish uchun qulay zamin yaratadi. Bu bosqichda musiqa tinglash shunchaki eshitish akti emas, balki asarning badiiy-estetik mazmunini anglash, uning janriy xususiyatlarini farqlash va milliy koloritni his qilish bilan bogʻliq murakkab intellektual faoliyatdir. Ilmiy nuqtai nazardan yondashganda, bu jarayon oʻquvchining ichki ruhiy kechinmalarini tashqi akustik stimullar bilan muvofiqlashtirishni talab etadi.

Musiqani hissiy idrok etish bosqichi bolaning musiqiy tafakkurini uygʻotishdagi ilk fundamental qadamdir. Bola kuyni tinglash jarayonida uning dinamikasi, surʼati va lad tuzilishini oʻzining hayotiy tajribasi va hissiyotlari bilan bogʻlaydi. Milliy kuylardagi mahzunlik, shodlik yoki qahramonlik motivlarini ajrata olish uchun oʻquvchida assotsiativ fikrlash rivojlangan boʻlishi lozim. Bu borada "Musiqiy rasm" metodi psixopedagogik jihatdan oʻta samarali hisoblanib, u bolaga eshitgan tovushlarini vizual obrazlarga koʻchirish imkonini beradi. Ranglar va chiziqlar orqali musiqiy asarning ichki energiyasini tasvirlash oʻquvchining sinestetik qobiliyatlarini oʻstiradi. Bu metodika orqali bola musiqaning mavhum tabiatini aniqroq tushunishni boshlaydi va undagi har bir oʻzgarishni his qilish koʻnikmasiga ega boʻladi.

Milliy cholgʻu asboblari bilan tanishtirish oʻquvchining tembral eshitish qobiliyatini rivojlantirishga xizmat qiladi. Dutorning mayin sadosi, nayning nolali tovushi, gʻijjakning dardli ohangi yoki doiraning joʻshqin ritmi bolada milliy musiqaga xos akustik manzarani shakllantiradi. Ilmiy tadqiqotlar shuni koʻrsatadiki, cholgʻular sadosini farqlash oʻquvchining diqqat konsentratsiyasini oshiradi va unda analitik kuzatuvchanlikni shakllantiradi. Har bir cholgʻuning oʻziga xos tovush chiqarish xususiyatlarini oʻrganish orqali oʻquvchi milliy ijrochilik maktablarining boyligini anglab yetadi. Bu bosqichda darslarda jonli ijro yoki yuqori sifatli audioyozuvlardan foydalanish oʻquvchining estetik idrokini boyitadi.

Janrli farqlash jarayoni o‘quvchilarda milliy musiqiy merosning tizimli tasavvurini yaratishga qaratilgan. Xalq og‘zaki ijodi namunalari bo‘lgan alla, lapar va yallalarning hayotiy kontekstini tushuntirish orqali bolada musiqa va hayot bog‘liqligi haqida tushuncha hosil bo‘ladi. Masalan, allaning relaksatsion tabiatini his qilish yoki laparning muloqotga asoslangan tuzilishini tahlil qilish bolaning ijtimoiy-madaniy bilimlarini kengaytiradi. Janrlar o‘rtasidagi farqni anglash o‘quvchining mantiqiy xulosalar chiqarish qobiliyatini charxlaydi. Bu esa o‘z navbatida musiqiy asarning shakli va mazmuni o‘rtasidagi dialektik aloqani tushunishga yordam beradi.

Metodik tavsiyalarning dars jarayoniga tatbiq etilishi ta’lim samaradorligini kafolatlovchi asosiy omillardan biridir. Interaktiv o‘yinlar, xususan, "Kuyning davomini top" yoki "Sehrli cholg‘u" kabi usullar darsning emotsional muhitini yaxshilaydi va bolalarning faolligini oshiradi. O‘yin shaklidagi ta’lim kichik maktab yoshidagi bolalar uchun tabiiy ehtiyoj bo‘lib, u murakkab musiqiy nazariyalarni sodda va qiziqarli tarzda o‘zlashtirishga yordam beradi. Bunday yondashuv o‘quvchida milliy musiqaga nisbatan ijobiy motivatsiyani shakllantiradi.

Zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish musiqa darslarini sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqadi. Maqom ijrochilari yoki xalq ansambllarining videolavhalarini namoyish etish orqali o‘quvchida vizual va auditor xotira sintezi yuzaga keladi. Bu jarayonda bolalar nafaqat musiqani eshitadilar, balki ijrochi mahoratini, kiyinish madaniyatini va sahna etikasi kabi elementlarni ham o‘zlashtiradilar. AKT vositalari darsning ko‘rgazmaliligini ta’minlash bilan birga, milliy qadriyatlarni zamonaviy ruhda yetkazib berishga xizmat qiladi.

Suhbat usuli esa o‘quvchining nutqini va o‘z fikrini mustaqil ifodalash ko‘nikmasini rivojlantiradi. Musiqiy asar tahlili jarayonida beriladigan "Bu kuy sizga nimalarni eslatdi?" kabi ochiq savollar bolaning tasavvur dunyosini kengaytiradi. Savol-javoblar orqali o‘quvchi musiqiy asarning mohiyatini chuqurroq tahlil qilishga o‘rganadi. Bu usul o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi sub’ekt-ob’ekt munosabatlarini samarali yo‘lga qo‘yishga yordam beradi. Natijada, milliy musiqa tinglash ko‘nikmasi shunchaki darslik talabi emas, balki o‘quvchining shaxsiy ehtiyoji va madaniy darajasining bir qismiga aylanadi.

Xulosa

Xulosa o‘rnida ta’kidlash lozimki, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida milliy musiqa tinglash va uni idrok etish ko‘nikmalarini rivojlantirish shunchaki estetik ta’limning bir qismi emas, balki barkamol shaxs ma’naviyatini shakllantirishning fundamental poydevori hisoblanadi. Ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan yondashganda, ushbu jarayon bolaning intellektual va ruhiy rivojlanishida strategik

ahamiyatga ega bo‘lib, u yosh avlodning madaniy kodi va milliy identitetini saqlab qolishga xizmat qiladi. Musiqiy idrokning tizimli ravishda shakllantirilishi o‘quvchida nafaqat badiiy didni, balki axloqiy qadriyatlarni ham mustahkamlaydi, bu esa globallashuv sharoitida o‘ta dolzarb pedagogik vazifadir.

Ushbu jarayonning izchilligi va metodik jihatdan to‘g‘ri tashkil etilishi o‘quvchining axborot oqimidagi turli xil musiqiy yo‘nalishlarga nisbatan tanqidiy tafakkurini shakllantiradi. Natijada, bola "ommaviy madaniyat" niqobi ostida kirib kelayotgan, mazmunan sayoz va badiiy qiymatga ega bo‘lmagan yot g‘oyalarni haqiqiy san‘at namunalaridan mustaqil ravishda ajrata olish qobiliyatiga ega bo‘ladi. Milliy kuylarimizdagi ichki falsafa, ohanglar tizimi va cholg‘ular sadosi bolaning ma‘naviy immunitetini kuchaytiruvchi filtr vazifasini o‘taydi. Bu esa o‘z navbatida yoshlarda milliy g‘urur va vatanparvarlik tuyg‘ularini nazariy tushunchadan real hayotiy pozitsiyaga aylantiradi.

Shunday ekan, boshlang‘ich ta‘lim bosqichida milliy musiqa tinglash madaniyatini yuksaltirish zamonaviy ta‘lim tizimining ustuvor yo‘nalishlaridan biri bo‘lib qolishi kerak. Dars jarayonida innovatsion texnologiyalar va an‘anaviy merosning uyg‘unligi o‘quvchining ichki dunyosini boyitadi, uning emotsional barqarorligini ta‘minlaydi va estetik ideallarini to‘g‘ri yo‘naltiradi. Milliy musiqani anglash orqali shakllangan ma‘naviy poydevor kelajakda shaxsning jamiyatdagi madaniy o‘rnini belgilab beradi va uning milliy qadriyatlarga sodiq qolishini kafolatlaydi. Ushbu yo‘nalishdagi ishlarni muntazam takomillashtirib borish xalqimizning ko‘p asrlik musiqiy xazinasini kelajak avlodlarga bezavol yetkazishning eng ishonchli yo‘lidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Botirkhanovich, S. B. (2024). The Structure of Kashkar Rubab, And Methods of Their Execution. *CENTRAL ASIAN JOURNAL OF ARTS AND DESIGN*, 5(1), 19-22.
2. Shokirkhonov, B. (2026, February). DEVELOPMENT OF STUDENTS'PERFORMING AND MUSICAL ABILITIES THROUGH INSTRUMENTS. In *International Conference on Social Sciences & Humanities* (Vol. 2, No. 2, pp. 77-79).
3. Botirxonovich, S. B. (2025). MUSIQA NAZARIYASI FANIDAN TALABALARNING MUSTAQIL TA'LIMINI TASHKIL ETISH METODIKASI. *FARS International Journal of Education, Social Science & Humanities.*, 13(7), 139-150.
4. Toshmatov, G. U. O. (2026). Musiqa ta'limi jarayonida sun'iy intellekt texnologiyalarini joriy etishning ilmiy-nazariy asoslari. *Science and Education*, 7(2), 195-201.
5. Тошматов, Ф., & Турдалиева, О. (2023). ТАЛАБАЛАРНИ МУСТАҚИЛ ИШЛАШГА ҚИЗИҚТИРИШ ОМИЛЛАРИ. Универсальная индексная библиотека Евразийского журнала академических исследований, 3(6), 162-166.
6. Olimjonovich, T. G., & Komiljanovna, D. G. (2022). The Importance of the Festival “East Songs” in the Introduction and Development of National Classical Music of the Peoples of the East. *Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science*, 3(6), 195-199.

7. Abduraimov, S. (2024). METHODS OF USING PRACTICAL METHODS IN MUSIC CULTURE LESSONS IN HIGH SCHOOLS. *Решение социальных проблем в управлении и экономике*, 3(6), 22-25.
8. Abduraimov, S. Z. (2024). MUSIQA TO ‘GARAKLARI ASOSIDA O ‘QUVCHILARDA MILLIY RUHIYAT TUSHUNCHALARINI SHAKLLANTIRISH USULLARI. *Inter education & global study*, (5 (1)), 44-51.
9. Erdonov, S. B., Maxmudov, A. V., Abduraimov, O. S., Allamurotov, A. L., Mavlanov, B. J., & Mamatkasimov, O. T. (2023). On Reserves of Hippophae rhamnoides L. Fruit on the Territory of the Zarafshan National Nature Park of Uzbekistan. *American Journal of Plant Sciences*, 14, 946-954.
10. Asrakulova, A. (2025). ECONOMIC VIEWS OF ABU NASR FORABI. *Инновационные исследования в науке*, 4(2), 65-68.
11. Nabieva, A. A. (2025). ECONOMIC THOUGHTS OF YUSUF KHOS KHOJIB. *Web of Humanities: Journal of Social Science and Humanitarian Research*, 3(2), 212-214.
12. Asrakulova, A. (2025, February). HISTORICAL-PHILOSOPHICAL AND PUBLIC ADMINISTRATION ISSUES IN NIZAMULMULK’S “SIYOSATNOMA”. In *Международная конференция академических наук* (Vol. 4, No. 2, pp. 85-88).
13. Jurayeva, G. (2025). TALABALARNING O‘ZBEK XALQ CHOLG‘ULARIDA IJOCHILIK MAHORATLARINI OSHIRISHDA USTOZ-SHOGIRD AN‘ANALARINING O‘RNI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2(4.3), 535538.
14. Jurayeva, G. (2024). MUSIQA FANIDA XALQ CHOLG‘ULARINI O‘RGATISHDA INTERFAOL USULLARDAN FOYDALANISH. *Universal Science Perspectives International Scientific Practical Journal*, 1(1).
15. Jo‘Rayeva, G. Z. Q. (2026). STEM yondashuvi asosida musiqa nazariyasi ta’limini rivojlantirish yo‘llari. *Science and Education*, 7(2), 169-174.
16. Akhmedov, B. (2026, February). THE ROLE OF MUSIC IN THE FORMATION OF PERSONALITY. In *International Conference on Social Sciences & Humanities* (Vol. 2, No. 2, pp. 72-76).
17. Akhmedov, B. (2026, February). TECHNICAL AND EXPRESSIVE ASPECTS OF THE CONDUCTING APPARATUS. In *International Conference on Social Sciences & Humanities* (Vol. 2, No. 2, pp. 68-71).
18. Ahmedov, B. S. (2026). Umumta’lim maktablari musiqa darslarida musiqa tinglash jarayonining metodik asoslari. *Science and Education*, 7(2), 182-187.
19. Tajiboyev, E. (2025). O ‘ZBEK MILLIY QADRIYATLARINING TARIXIY MEROSI VA ZAMONAVIY JAMIYATDAGI O ‘RNI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2(4.3).
20. Tajiboev, E. (2025). ORGANIZATION OF AN OUT-OF-CLASS MUSIC CLUB IN COMPREHENSIVE SECONDARY SCHOOLS. *Развитие и инновации в науке*, 4(2), 13-16.
21. Tajiboyev, E. M. (2026). Scientific and pedagogical foundations of developing the skills of listening to national music in higher education system. *Science and Education*, 7(1), 1038-1043.
22. Usmonjanova, G. A. Q. (2026). O ‘quvchilarning STEAM ta’lim texnologiyalarini qo ‘llash asosida muammolarni yechish ko ‘nikmalarini rivojlantirish metodikasi. *Science and Education*, 7(2), 157-161.
23. Usmonjanova, G. A. Q. (2026). Musiqiy mashg ‘ulotlar orqali talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish metodikasi. *Science and Education*, 7(3), 388-391.

24. Usmonjanova, G. A. Q. (2026). Musiqa ta'limida STEM texnologiyalari va milliy musiqa integratsiyasi. *Science and Education*, 7(3), 392-395.
25. Odilova, G. O. (2026). Musiqa ta'limi yo 'nalishi talabalarida ritmik kompetensiyani rivojlantirishning metodik asoslari. *Science and Education*, 7(1), 960-965.
26. Odilova, G. (2025). MUSIQA MADANIYATI DARSLARIDA BOLALAR BILAN ISHLASHDA MULOQOT TEXNOLOGIYASIDA. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2(4.3), 367-370.
27. Odilova, G. O. (2026). Musiqa ta'limi orqali bolaga emotsional yondashish tendensiyalari. *Science and Education*, 7(2), 162-168.
28. Gaziyeu, J. J. (2021). STYLISTIC FEATURES OF THE WORK OF FRANZ JOSEPH HAYDN. In *АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ СОВРЕМЕННОЙ НАУКИ И ОБРАЗОВАНИЯ* (pp. 215-217).
29. JURAKHONOVICH, G. J., & KARIMBERDIEVICH, R. K. Renewing the System of the Country and the Role and Significance of Art and Culture in Today's New Level of Modernization in Our Life. *JournalNX*, 6(05), 7-9.
30. Joraxanovich, G. J. (2025). XIX ASR OHIRI XX ASR BOSHLARIDA YEVROPADA MUSIQA PSIXOLOGIYASI RIVOJLANISHI. *Научный Импульс*, 4(37), 157-161.
31. Muhammadjon o'g, O. R. A. (2025, December). RAQAMLI TRANSFORMATSIYA SHAROITIDA PEDAGOGIKA YO 'NALISHI TALABALARI KREATIV FIKRLASH KOMPETENSIYASINI SHAKLLANTIRISHNING INNOVATSION METODIKASI. In Partner conferences of the International Scientific Journal Research Focus (Vol. 1, No. 1, pp. 1156-1159).
32. Muhammadjon o'g, O. R. A. (2025). MUSIQA TA'LIMINI BARCHA TALABALAR UCHUN INKLYUZIV TARTIBDA TASHKIL ETISH. "Iqtidorli talabalar ilmiy xabarleri" ilmiy-uslubiy jurnali, 1(2), 3-9.